

УДК 349.2

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ СТОРОНАМИ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Максименко Н. О.,
*доцент кафедри правового
забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету
внутрішніх справ,
канд. юрид. наук*

Зловживання правом є особливим видом правової поведінки, що полягає у здійсненні громадянами свого суб'єктивного права у недозволені способи, що суперечать призначенню права, внаслідок чого завдається шкода суспільству, державі, окремій особі. У Конституції України викладена загальна основа правової заборони зловживання правом. Стаття 13 Конституції України передбачає, що неприпустимим є здійснення права з метою заподіяння шкоди людині і суспільству. У свою чергу, у ст. 3 Основного Закону країни зазначається, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей.

У сфері трудових правовідносин зловживання правом характеризується порушенням балансу інтересів їх учасників унаслідок односторонньої та заснованої на відмінностях правового статусу працівника та роботодавця реалізації суб'єктивних трудових прав всупереч з їх (правами) соціальним призначенням, спрямованої на зміну попередньо визначеної взаємності та еквівалентності трудових відносин за рахунок використання наданих та закріплених правовими нормами можливостей. Баланс інтересів у відносинах – це забезпечуване нормами права поєднання переваг, корисних, необхідних властивостей кожної сторони відносин достатньою мірою, щоб досягти певної спільної мети. Це поєднання взаємної користі здійснюється такою мірою, яка унеможлиблювала б завдання один одному шкоди.

Зловживання правом з боку роботодавця на практиці можливе відносно будь-якого працівника або всього колективу, наприклад, перегляд або встановлення нових умов праці відносно неугодних працівників, позачергова атестація або коли під приводом скорочення штатів роботодавець звільняє ініціаторів колективного трудового спору, обробка персональних даних працівника без його згоди, коли роботодавець зловживає своїм правом і втор-

гається в приватне життя працівників і т.д. Однак і працівники зловживають встановленими для них гарантіями, передусім при звільненні з роботи. Серед таких форм зловживань слід назвати неотримання працівником трудової книжки при звільненні з метою максимального збільшення компенсації у вигляді відшкодування заробітку за нібито перешкоджання роботодавцем працевлаштуванню на нове місце роботи шляхом своєчасної невидачі працівникові трудової книжки. Крім того, поширеними формами зловживання трудовим правом з боку працівника є випадки приховання працівником тимчасової непрацездатності або факту вагітності на дату звільнення. Причому у випадку зловживання правом працівником роботодавцю досить складно це довести. Адже дії працівника формально виглядають правомірно.

У цьому аспекті важливо, що чинне трудове законодавство не містить жодних положень відносно наслідків зловживання правом. Воно й не дивно, адже чинний КЗпП України не використовує категорію зловживання правом. Не використовує її і проект Трудового кодексу України. Однак у п. 3 та 4 ч. 2 ст. 322 проекту ТК серед завдань Державної інспекції праці називається «застосування відповідно до закону заходів щодо притягнення до відповідальності порушників трудового законодавства або інформування відповідних державних органів про допущені порушення трудового законодавства, факти бездіяльності або зловживань, розгляд яких належить до компетенції цих органів» та «інформування відповідних органів державної влади, у тому числі правоохоронних органів, про факти бездіяльності чи зловживань, які потребують втручання цих органів, а також з питань, що потребують законодавчого врегулювання». Як бачимо, вперше у трудовому законодавстві виникає згадування про категорію зловживання правом та правові наслідки такого зловживання. На жаль, проект ТК, не сформулювавши конкретного поняття «зловживання правом» віддає на розсуд Державної інспекції праці та правоохоронних органів питання відносно кваліфікації певних вчинків як зловживання правом.

Варто відзначити, що на сучасному етапі відсутності у трудовому законодавстві закріпленої категорії «зловживання правом» правові наслідки зловживання правом у трудових відносинах виражаються у тому, що, приміром, «при зловживанні правом працівником як суб'єктом трудових правовідносин для нього настають такі негативні наслідки, як відмова в поновленні на роботі, в задоволенні позовних вимог, у захисті права. Відмова в захисті

права має певні особливості: а) особа повинна бути суб'єктом трудових правовідносин, а також здійснювати свої суб'єктивні права; б) суд може відмовити в задоволенні позову лише у випадку, якщо за захистом порушеного права звернулась особа, яка допустила зловживання правом і цей факт доведено в судовому засіданні; в) застосування цієї санкції судом не є обов'язком; він може як відмовити, так і не відмовляти в захисті права, оскільки законодавство не містить положення, за якого суд може не застосовувати відмови в захисті права. Водночас наслідками при зловживанні правом роботодавцем є відновлення порушеного права працівника й відшкодування грошових компенсацій. Кваліфікацію дій чи бездіяльності як зловживання правом належить вирішувати суду або іншому юрисдикційному органу, що розглядає трудовий спір.

Пропонується у проекті ТК передбачити правові наслідки для працівника, який зловживає своїми правами, а саме зобов'язати відшкодувати нанесену ним роботодавцеві шкоду, а також надати право роботодавцеві звільнити особу, яка недобросовісно реалізує надані права, не виконує належним чином свої трудові обов'язки, що тягне несприятливі наслідки.

УДК 342.5(438)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Марчук М.І.,

*завідувач кафедри конституційного і
міжнародного права Харківського
національного університету внутрішніх
справ, канд. юрид. наук, доцент*

Стаття 2 Конституції Республіки Польща, яка набрала чинності 2 квітня 1997 р., передбачила: «Республіка Польща є демократичною правовою державою, яка утверджує засади соціальної справедливості»¹. Саме положення означеної статті стали правовою основою для створення нових організаційних форм соціального захисту населення.

Оновлена польська концепція соціальної політики передбачала створення системи багаторівневої соціальної діяльності за допомогою відродження місцевої самоврядності, базованої на сус-

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dziennik Ustaw, 1997, nr 78, poz. 483.